

ТЕХНОЛОГІЯ ВИРОБНИЦТВА ПРОДУКЦІЇ, ЕКОНОМІКА ТА ОРГАНІЗАЦІЯ

УДК 636.1.082

ОСОБЛИВОСТІ ПОВЕДІНКИ КОНЯ ТА БЕЗПЕКА ПРОВЕДЕННЯ ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

**Гончаренко Л. В., к. с.-г. н.,
Шевченко М.С., аспірант²**
Інститут тваринництва НААН

У статті наведено елементи поведінки коней та можливості усунення незручностей для експериментатора при проведенні наукових досліджень у місцях їх утримання. Установлено, що безпека роботи з твариною залежить, перш за все, від уміння експериментатора вчасно помітити, запобігти або усунути прояви небезпечної поведінки коня, користуючись знаннями особливостей його норову та характеру виховання.

Поведінкові реакції коня обумовлені особливістю анатомічних характеристик та нейрогуморальних процесів, породних відмінностей та напряму використання, вікового та статевого різновиду, технологічних відмінностей при утриманні й годівлі.

Ключові слова: кінь, етологія, норов, виховання, інстинкт.

Ефективність проведення наукових досліджень у тваринництві та отримання чітких показників, насамперед таких що передбачають застосування вимірних приладів та безпосередній контакт з тілом тварини, залежить від багатьох чинників.

Насамперед, експериментатору потрібно зважити на такий чинник, як темперамент коня, або як його прийнято називати – норов. За свідченнями ряду дослідників [1], нервова система коня, умови утримання та догляду, годівля і навантаження, поводження з ним і його виховання та, що дуже важливо, особистих характер обслуговуючого персоналу – це обумовлюючі параметри норову коня. Усі ці чинники тим чи іншим чином впливають на поведінку тварини і в кінцевому результаті можуть виявитися як у добронравності, так і наявності негативних ознак поведінки та вад, які важко а іноді й не можливо виправити у подальшій експлуатації коня.

Нами ставилося за мету узагальнити досвід науковців в плані зосередження дослідника на основних моментах етологічних особливостей коней при проведенні наукових експериментальних досліджень та запобігання травмуванню в непередбачених ситуаціях негативної поведінки тварин.

Матеріали та методи досліджень. При дослідженні використано матеріали ретроспективних досліджень літературних джерел щодо етологічних особливостей коней.

Результати досліджень. Базуючись на результатах літературних досліджень [1-10], науковцю перше, ніж розпочинати проведення вимірних маніпуляцій із незнайомою твариною, потрібно збагатити свої знання щодо особливостей анатомічних характеристик та нейрогуморальних процесів у коня, породних відмінностей та напряму використання, вікового та статевого різновиду, технологічних відмінностей при утриманні й годівлі, а також поведінкових особливостей коней за різних впливових чинників.

Важливим при роботі з конем для будь-якого науковці-дослідника є знання нау-

---

² Науковий керівник – к.с.-г.н. Ткачова І.В.

ки-етології, адже кінь, як і будь-яка істота, має свою «мову», якою «спілкується» з подібними собі. І від спостережливості за істотою залежить як безпека людини, так і коня. Основні правила, які має запам'ятати фахівець, дозволяють йому вчасно уникнути травм, вірно зробити виміри, найменше турбувати тварину.

Перш за все, власний чуттєвий стан та наміри коні виявляють різним способом - рухом, міною, позою, звуками та запахом [2-3].

За характером розрізняють *флегматичних*, до яких в основному відносять коней шагових порід зі спокійною реакцією на зовнішні подразники, та *живого* темпераменту, який мають коні швидких алюрів.

Кінь за своєю природою – це стадна тварина, тому знаходячись в одиночку перебуває в холеричному стані (результат постійної настороги) [4].

Залежно від виховання та типу нервової діяльності коні можуть бути *добронравні*, *злобні* й *норовисті*.

Добронравні коні вирізняються відкритим поглядом, рухливістю вух, спокійною реакцією на шуми та сторонніх людей, до яких можна сміливо підходити, гладити, чистити, оглядати кінцівки і т. д.

Норовисті коні, як правило – це результат її неправильного виховання, грубого поводження, недобросовісного ставлення при догляді, годівлі, експлуатації. Грубе поводження з конем з боку людини спричинює непокору, ворожість, відмову від виконання роботи, намагання звільнитись від людини.

Дуже важливим елементом тренування коня є голосова інтонація обслуги, заохочування смачним кормом, лагідним погладженням коня після тренування. У випадку необхідності подолання незнайомої перешкоди, чи наявності незнайомого предмета при маніпуляції з конем, людина мусить надати можливість коневі спокійно ознайомитися з ситуацією, що виникла [5-9].

Кінь не заподіє шкоди людині без попередження. Щоб зрозуміти це, досить подивитися на те, як поведуться коні один з одним, зрозуміти мову їх жестів і міміку. Для більш наглядного уявлення щодо реакції коня, яка виявляється у зміні положень органів відчуття скористаємося таблицею.

Таблиця

Схема оцінки поведінкових реакцій коня за зовнішніми ознаками

Стан	Положення органів	Причина реакції	Заходи людини
Вуха коня (рис.)			
1	2	3	4
Спокійний стан	Опущені і розвернуті в сторони злегка ними ворухить	Задоволення	Спокійне поводження, лагідне звертання, заохочувальне поплескування та погладження коня
Підвищена зацікавленість, настороженість	Високо підняті і направлені вперед, підібралась і насторожила вуха	Дослухається до якихось звуків	Обов'язково звернути увагу: старатися зразу визначити, на що кінь відволік увагу, погладити і заспокоїти коня лагідним голосом

Продовження табл.

1	2	3	4
Ознаки злості або сильного незадоволення	Вуха коня направлені от вертикального положення назад		Не спішити провчати коня. Виявити увагу і зрозуміти причину його незадоволення
Прояв незадоволення	Закладає вуха назад	Під час сідлання та затягування підпруги	Бути обережним: може хапнути. Не потрібно провчати коня за виявлене незадоволення, а коротше прив'язати під час сідлання і натягати підпругу поступово, а не відразу "до останньої дірочки"
Готовність до прямого спротиву, намагання скинути вершника чи вдарити кодового копитом	Закладання вух назад	На дію хлиста	Потрібно обов'язково заставити підкоритися, та запобігти можливості переходу коня до відкритої агресії
Поганий психічний настрій, кінь намагається злякати вас	Закладання вух назад	Під час вашого наближення	Заспокоїти коня перше, ніж контактувати, чи звернутися по допомогу до фахівця
Тварина у дуже злому настрої	Вуха коня закладені назад і щільно притиснуті до шиї	Готова до розправи з винуватцем, який викликав злість	Звернутися за допомогою до фахівця, що знає поведки такого коня
Очі коня			
Спокійний стан	Темні, білків практично не видно	Нормальний стан	Готова працювати
Сильне лякання	Очі широко відкриті, на викоті, видно білки	Раптове лякання	Бути вкрай обережним: спочатку заволодіти увагою коня: якщо ви раптово підійшли, то він ще сильніше злякається і вкусить або вдарить копитом. Заспокоїти лагідним тихим голосом и погладжуванням
Ніздрі коня			
Збуджений стан	Роздуті, сильні і короткі втягування повітря ніздрами. Намагання наблизитися до джерела запаху (понести геть)	Підвищена увага до джерела небезпечного запаху	Вияснити джерело запаху! Закрити, прив'язати та коротко підібрати поводі (реакція на сторонніх коней) чи навпаки вивести з приміщення (задимленість).

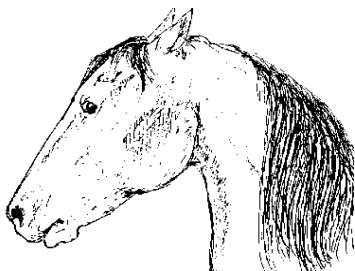
Продовження табл.

1	2	3	4
Сильне емоційне збудження	Роздуті ніздрі та фиркання	Реакція на причину, що виникла раніше	Не послабляти увагу, доки не вияснена причина
Губи коня			
Агресивний стан	Висунута вперед нижня щелепа у поєднанні з притиснутими вухами та прямим поглядом на присутнього	Поява стороннього, або наслідки попереднього стресу	Обережно: кінь намагатиметься вкусити, якщо не вдасться - може ударити передніми копитами. Кінь сприймає присутнього як прикру перешкоду, і намагається від неї звільнитися
Зацікавленість (об'єктом)	Піднята верхня губа, висунута вперед у вигляді хобота, видно зуби	Зазвичай реакція на приємний для коня запах	Подібна реакція не спричинює активних дій коня
Тулуб коня			
Попереджувальна реакція ( )	Намагання стати до людини задом	Супротив підкорятися людині, не бажання працювати	У поєднанні з агресією та збудженням – готова ударити. Ігнорує персона. Звернутися до господаря коня за порадою.
Грайливий настрій	Мотання головою зі сторони в сторону	Готовність до гри	Завоювати увагу коня, якщо потрібно виконання роботи, залишити у спокої або звернутися до обслуги
Прояв звернути увагу на коня	Мотання головою зверху вниз.	Випрошує ласощі. Знаходячись під вершником – просить попустити повід або зрушити з місця	Відповідна реакція людини на «прохання» коня
Виявлення прохання	Рис копитом землю	«Заохочування» до людини: дати ласощі, корми, рушати	Шкідлива звичка коня, не потрібно потурати їй

Продовження табл.

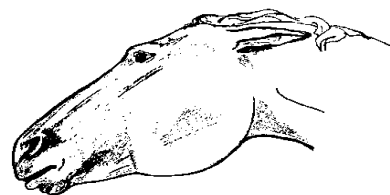
1	2	3	4
Страждання , сильне збудження	Кінь стає «диба»: намагається вивільнитися від причини, що завдає болю, різко розвертаючись на ногах, передні ноги випрямлені – копита спрямовані гострою кромкою вперед для удару; Енергійний випад передніх кінцівок у підігнутому вигляді зі спрямованими копитами назад	Під збуєю – реакція на больові відчуття, завдані людиною; на корді чи свободі – спроба у непокорі вдарити передніми ногами людину; Перебільшення енергії та доброго настрою	Залишити коня у спокою
Спокійний стан	Кінь опускає голову, рие копитом землю, принохується, топчеться, підводить кінцівки під черево	Готування до відпочинку, може перекочуватися і молотити копитами увсебіч	Відійти в сторону, або перешкодити таким діям, різко потягти повід змусити підняти голову
Агресивність , захист території	Вигнута дугою шия, голова пригнута до грудей, високо піднятий хвіст , переступає високо піднятими ногами, ходить навкруги, рие копитом землю	Вияснення стосунків з чужаком	Обережно, кінь може атакувати вас, відійдіть у безпечне місце.
Відпочинок за неспокійної обстановки	Передні кінцівки повністю навантажені, шия горизонтально витягнута, морда має сонний вигляд, а постава задніх кінцівок характеризується опущеним вниз крупом, одна нога розташована під кутом, а друга - спирається на зачеп.	Відпочинок з дрімотою	Не варто турбувати коня, він може бути після роботи стомлений, кінь у будь-який момент може сахнутися. Якщо нагальна необхідність, спочатку гукнути до коня.

Увага назад

Збудження, переляк

Загроза

Рис. Положення вух коня при різних проявах поведінкових реакцій.

Під час годівлі коней не потрібно взагалі проводити роботи [10]. Потрібно пам'ятати три основні правила при починанні роботи з конем: 1 – Перед заходженням до місця перебування коня – негучно кликнути до тварини, дочекатись, поки він розвернеться мордою до вас, а вже тоді відкрити двері і заходити; 2. Погладити коня, почесати морду, або за вухами чи холку. 3. Ніколи не спішити, дати час і собі і тварині звикнути.

Під час проведення зоотехнічних заходів, пов'язаних із дослідницькою роботою, намагайтеся не опинитися між конем і перешкодою (стіною, загородкою, годівницею тощо). Кінь не повинен відволікатися від вас, втрачати інтерес до ваших дій. Оскільки тварина дуже ляклива, потрібно передбачити це і вести себе спокійно, без зайвого галасу та махання руками.

У будь-якому випадку, якщо кінь сильно розлючений (за якими б ознаками це не визначено) а тварину потрібно взяти під контроль негайно, але ніякої більш досвідченої людини, ніж ви, поблизу немає, наближаються до нього тільки тоді, коли це абсолютно необхідно. Однак спочатку необхідно повністю переключив увагу коня на себе і трохи заспокоїти його. Якщо ж нагальної необхідності вступати в контакт з конем ліпше залишити тварину успокою.

Висновок. Проведення дослідницької роботи з кінями спряжено з ризиком для дослідника, спричиненого особливістю анатомічних характеристик та нейрогуморальних процесів у коня, породних відмінностей та напряму використання, вікового та статевого різновиду, технологічних відмінностей при утриманні й годівлі, а також поведінкових особливостей коней за різних впливових чинників.

Бібліографічний список

1. Поведение и характер лошади / И. Ф. Бобылев, Г. Г. Котов, С. П. Филиппов. - М.: Профиздат, 1985. - Режим доступа: http://thehorses.ru/text/text_141.htm
2. Поведение лошади. – 2010.- Режим доступа : <http://www.nashdom.kz/363.html> та <http://www.nashdom.kz/357.html>
3. Поведение лошади . – Режим доступа: <http://www.nashdom.kz/363.html> //
4. <http://poroda-loshadey.ru/vse-o-loshadyach/povedenie-loshadey>
5. Как по внешнему виду определить, чего от нее ожидать.- Режим доступа: <http://www.nashdom.kz/357.html>
6. Верховая езда : Поведение. Движения лошади // Приключенческая программа «Команда 46» : Режим доступа: <http://komanda-46.narod.ru/obuch/koni/urok2.htm>
7. Форум "ЛОШАДКА" : Чистка лошади и правила поведения на конюшне. – Режим доступа: <http://ua-loshadka.com/forum/23-818-1>
8. Поведение. Движения лошади : Урок 3. – Режим доступа: <http://komanda-46.narod.ru/obuch/koni/urok3.htm>
9. Поведение лошадей в состоянии покоя : Поведение лошадей. Биология поведения лошади // Сайт мир животніх. – Режим доступа: <http://www.zoeco.com/0-dom/0-dom-a220-28.html>
10. Форум "ЛОШАДКА" : Чистка лошади и правила поведения на конюшне.- Режим доступа: <http://ua-loshadka.com/forum/23-818-1>

ОСОБЕННОСТИ ПОВЕДЕНИЯ ЛОШАДИ И БЕЗОПАСНОСТЬ ПРОВЕДЕНИЯ ЭКСПЕРИМЕНТАЛЬНЫХ ИССЛЕДОВАНИЙ

Гончаренко Л. В., Шевченко Н.С., Институт животноводства НААН

В статье приведены элементы поведения лошадей и возможности устранения неудобств для экспериментатора при проведении научных исследований в местах их содержания. Установлено, что безопасность работы с животным зависит, прежде всего, от умения экспериментатора вовремя заметить, предотвратить или устранить проявления опасного поведения лошади, пользуясь знаниями особенностей его нрава и характера воспитания.

Поведенческие реакции лошади обусловлены особенностью анатомических характеристик и нейрогуморальных процессов, породных различий и направления использования, возрастной и половой разновидности, технологических различий при содержании и кормлении.

Ключевые слова: лошадь, этология, нрав, воспитание, инстинкт.

FEATURES HORSE BEHAVIOR AND SAFETY OF EXPERIMENTAL RESEARCH

Goncharenko L.V., Shevchenko M.S., Institute of Animal NAAS

The paper presents the elements of behavior of horses and the possibility of eliminating the inconvenience for the experimenter on research in places of maintenance. Found that safety work with animal depends primarily on the ability of the experimenter to notice, prevent or eliminate dangerous behavior horse, using knowledge of the peculiarities of his temper and character education.

Behavioral reactions of the horse is due to the peculiarity of the anatomical characteristics and neurohumoral processes, species differences and trends, age and sexual varieties, technological differences at the maintenance and feeding.

Keywords: horse, ethologic, temper, education, instinct.

УДК 338.512:636.1 (477)

МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ СОБІВАРТОСТІ ВИРОЩУВАННЯ КОНЕЙ РІЗНИХ НАПРЯМІВ ВИКОРИСТАННЯ

Кукла О. Л., к. е. н.,
Інститут тваринництва НААН

У статті розкрито особливості формування собівартості при вирощуванні коней робочого, племінного призначення. Визначено загальні річні витрати на одну голову, їх структуру. Обґрунтовано методичні основи формування собівартості та структури витрат стосовно вимог до технологічних та організаційно-економічних норм вирощування, утримання, тренінгу коней різного виробничого складу в робочому і племінному конярстві.

Ключові слова: собівартість, структура собівартості, племінне конярство, робочі коні.

Безсистемне реформування агропромислового комплексу України стало однією з основних причин різкого скорочення поголів'я всіх видів худоби. Знизилися показники відтворення поголів'я, продуктивність тварин. Усі ці негативні процеси не обійшли й галузь конярства. Реалізація коней усіх напрямів продуктивності різко знизилася, збитковість виробництва стала звичайним явищем.